

SİNAN YAĞMURUN “EŞQİN GÖZ YAŞLARI – 3 KİMYA XATUN” ROMANINDA EŞQİN FƏLSƏFİ DƏRKİ

Leyla Alim qızı Ələsgərova

AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu

E-mail: leylaaleskerova20@gmail.com

Müasir Türkiyə romanında diqqəti cəlb edən əsas məqamlardan biri də sufizmə meyillərin artmasıdır. Sufi-fəlsəfi mövzuların yer aldığı romanlarda Şəms, Mövlanə kimi obrazlar aparıcı yer tutduğu halda, Kimya xatun, Sultan Vələd və s. kimi obrazlar epizodik şəkildə öz əksini tapmışdır. Türkiyəli yazıçı Sinan Yağmurun yaradıcılığında isə bu məsələyə böyük diqqət ayrılmış, tədqiqata cəlb etdiyimiz bu romanda Kimya xatun obrazı tam dolğunluğu ilə öz əksini tapmışdır. Qeyd edək ki, yazıçının Kimya xatun haqqında olan romanı ilk dəfə olaraq, məhz bu məqalədə tədqiq edilmişdir. Məqalə, eyni zamanda Kimya xatunun tarixi və bədii obrazı baxımından da əhəmiyyət kəsb edir. Əsərdə dərin eşq fəlsəfəsi, mistizm, təsəvvüflə əlaqəli əhvalatlar olduğundan həm tarixi, həm də bədii mənbə kimi diqqəti cəlb edir. Araşdırmada müqayisəli təhlil metodundan istifadə edilmiş, Kimya xatun ilə əlaqəli digər romanlara nəzər salınaraq, təhlillər aparılmışdır. Kimya xatun obrazlararası münasibətlər kontekstində öyrənilmişdir. Tədqiqat nəticəsində, Mövlanə və Şəmslə yanaşı, Kimya xatun-Sultan Vələd-Ələddin münasibətləriylə bağlı tarixi faktlara nəzər salınaraq, müxtəlif qənaətlərə gəlinmişdir.

Açar sözlər: təsəvvüf, sufi, Mövlanə, roman, tədqiqat, qadın.

GİRİŞ

Türkiyə ədəbiyyatında xüsusi yer alan alim, şair və təsəvvüfün görkəmli nümayəndəsi Mövlanə Cəlaləddin Rumi rəmzi xarakter kimi romanlarda tez-tez müraciət olunan şəxsiyyətlərdəndir. Bu böyük mütəfəkkir fəlsəfi dünyagörüşü, poetik yaradıcılığı və eyni zamanda həyatı ilə də diqqət mərkəzində olmaqdadır. Onun şəxsi həyatı və fəaliyyəti, Şəms Təbrizi ilə olan münasibəti və övladlığı olduğu söylənilən Kimya xatun ilə bağlı fərziyyələr hər dövrdə insanları düşündürmüşdür. Bəzi mənbələrdə, Kimya Mövlanənin ikinci həyat yoldaşı Kerra xanımın qızı, bəzən isə onunla heç bir əlaqəsi olmayan adi bir ailənin qızı olduğu qeyd edilir. Əsasən Mövlanə və Şəms - kimi iki böyük irfan nümayəndəsi daha çox tədqiqata cəlb olunduğu üçün Kimya xatunla bağlı məlumatlar bir qədər diqqətdən kənar qalmışdır. Bu haqda tədqiqat apararkən, mənbələrdə [6, s. 9] onunla bağlı “Mövlanə Cəlaləddin Ruminin hərəmindən Kimya xatun” (“Mevlana Celaleddin-i Ruminin Həremindən Kimya Hatun”) adlı ilk romanın 2006-cı ildə İran yazıçısı Saide Kuds tərəfindən qələmə alındığını görürük. Daha sonralar isə Rumi və Şəmsə həsr olunmuş bütün əsərlərdə Kimya xatun barəsində bu və ya digər dərəcədə məlumatlar öz əksini tapmışdır. Son illərdə Kimyanı Şəms və Mövlanənin kölgəsindən çıxardaraq, bir obraz kimi işıqlandıran çağdaş türk yazıçılardan biri Sinan Yağmur olmuşdur. Onun bioqrafik mövzulu əsərlər silsiləsinə daxil olan, 2012-ci ildə çap olunan “Eşqin göz yaşları-Kimya xatun” (“Aşkın gözyaşları-Kimya Hatun”) adlı romanı Kimya xatunun eşq dolu həyatından bəhs edir. Yazıçı Kimyanın həyatını başdan-sona qədər qələmə almışdır. Onun kimliyini, ailəsi, körpəliyi, uşaqlığı, gəncliyi, Mövlanə ilə əlaqəsi, Şəmslə evliliyi, ögey qardaşları-Sultan Vələd və Ələddinlə münasibəti, eşqə qovuşması və ölümü ilə bağlı hadisələr xronoloji ardıcılıqla təqdim olunmuşdur. Daha öncəki romanlarında görünən əsas qəhrəmanın hekayətinin yarımbaşlıqlarla ifadə edilməsi ənənəsi bu romanında da görülməkdədir: “Önsöz” (“ön söz”), “Çocukluğum” (“Uşaqlığım”), “Kalbimin üzerindeki buz: Konstantiniyye” (“Qəlbimin üzərindəki buz: Konstantiniyye”), “Ruhuma şekil verən seher-i Aşk: Konya” (“Ruhuma şekil verən Şəhr-i eşq: Konya”), “Yeri Göğe Yaklaştıran Adam: Şems” (“Yeri göyə yaxınlaşdıran adam: Şəms”), “Yüreğimi

Nasıl Tutuştursam da Yüreğine Tutunsam Şəms!” (Ürəyimi necə alışdırım ki, ürəyində alışım Şəms!”), “Gelişi Güzel Olana Gidişi Güzel Olmak Yakışır Mı?” (Gelişi gözəl olana gedişi gözəl olmaq yaraşarmı?).... “Dünyadan boşanmadıqça Şəms Anlaşılmaz” (Dünyadan qopmadıqça Şəmsi anlamaq olmaz”), “Adresini Bulamayan Mektublar” (“Ünvanını tapmayan məktublar”), “Yaşamaq: Rüyanın En Kısa Hecəsi, Ölüm: Gəlinliyimin Kına Gecəsi” (“Yaşamaq: yuxularımın ən qısa hecası. Ölüm: Gəlinliyimin xına gecəsi”), “Sözün Sonu” (“Son söz”), “Kaynakça” (“Mənbələr”).

Yarımbaşlıqlardan sonra sentimental sitatların verilməsi drammatizmi gücləndirərək oxucunu sanki olacaqlardan daha öncə xəbərdar etmişdir.

ƏSAS HİSSƏ

KİMYA XATUN ƏDƏBİ-BƏDİİ OBRAZ KİMİ

Əsərdə Kimya 1229-cu ildə Türkiyənin İznikin İnikli kəndində dünyaya gəlmişdir. Atası İranlı müsəlman tacir, anası isə xristian əsilli Kerra adlı qadın olmuşdur. Aralarındakı dini fərqlər onların ailə qurmasına mane olmasa da, cəmiyyət tərəfindən xor görülmüş və daim qınanmışdır. Kimya hələ kiçik yaşlarında olarkən anası kimi xristian olmuş, lakin sonralar ikisi də atasının güclü imanından təsirlənmiş və müsəlman olmağa qərar vermişlər. Təqiblərə məruz qalan ailə bir çox şəhərlər dəyişmiş və sonda Konyaya köçmüşlər. Qeyd edək ki, əsərdə Konya multikultural dəyərlərə önəm verən şəhər kimi təqdim edilir. Yazıçı göstərir ki, bunun belə olması heç də təsadüfi deyildir. Mövlanənin təsiri altında olan şəhər başqa cür ola da bilməzdi. Ailə Konyaya köçdükdən sonra, xoş günlər uzun sürmür və atasının ağır xəstəliyi nəticəsində onların yeni başlanmış huzurlu həyatı sona yedir. Başsız qalan ailənin dolanışığı da çətin olmuşdur. Bir müddətdən sonra Konyanın tanınmış şəxsiyyəti Mövlanənin Kerra xanımına izdivac təklifi qəbul olunur və buna da ən çox atasından və ətrafından bu mübarək insan haqqında çox gözəl sözlər eşidən Kimya sevinmişdir. Əsərdə Kimya ağıllı, təmkinli, tərbiyəli müsəlman qadın kimi təqdim olunur. Mövlanənin öz qızı olmasa da, Mövlanədən çox şey öyrənmiş və Şəmsdən öyrəndikləri ilə bu biliklərin zirvəsinə çıxmışdır. Şəmsi gördüyü ilk andan Kimya ona qarşı gizli heyranlıq bəsləməsi getdikcə böyük eşqə çevrilməsinə səbəb olmuşdur. Şəmsin varlığı, ilk gedişi, dönüşü onun hisslərinin qətiləşməsinə yol açmış, aralarındakı böyük yaş fərqi və insanların Şəms haqqında dediklərinə əhəmiyyət verməyərək ona dərin məhəbbətlə bağlanmışdır. Şəmslə yaşadığı hər anında ondan bir hikmət öyrənməyə çalışan Kimya, Şəms sayəsində həqiqi eşqin nə olduğunu dərk etmişdir. Lakin çox keçmədən amansız xəstəlik üzündən dünyasını dəyişir. Əsərdə cəmiyyətdə Şəmslə evliliyinə görə Kimya bir çoxlarına görə bəxtsiz hesab edilmiş, bəzilərinə görə isə Şəmsin tilsiminə məruz qalmışdır. Xüsusilə, Mövlanənin kiçik oğlu Ələddinin Kimyaya bəslədiyi məhəbbət bu söz-söhbətin daha da yayılmasına səbəb olmuşdur. Bütün bu ziddiyyətlərə aydınlıq gətirən yazıçı, tarixi faktlara da nəzər salaraq Kimya ilə bağlı yaranmış bir çox sualları cavablandırmağa çalışmışdır.

ŞƏMSİN KİMYA XATUNA TƏSİRİ

Kimya xatun bu romanda əsas qəhrəman olmaqla yanaşı, həm də müəllifin digər bioqrafik romanlarında olduğu kimi hadisələrin gedişini nəql edən təhkiyəçidir. Burada Kimyanın danışdıqlarından Şəmsin şəxsiyyəti haqqında məlumat əldə etmək mümkündür. Şəmsə qara yaxmağa çalışanların əksinə olaraq, Kimya xatun əsərdə Mövlanədən sonra onu ən çox başa düşən və sevən biri kimi təqdim olunur: “Şəmslə evləndikdən sonra onu daha yaxından tanımaq, mənə elə dərin xoşbəxtlik bəxş edirdi ki. Onun iç dünyasını bilməyənlər, ona düşmənçilik bəsləyənlər, ona nifrətlə baxanlar kaş ki, mənim derya Şəmsimi bir damlacıq tanıya bilsəydilər, coşqun xoşbəxtliyin nə demək olduğunu anlayardılar.

Çoxları Şəmsi tünd mizac hesab edirdi. Halbuki onun daxilində elə şirin təbəssümlər vardı ki, amma hamıya bəlli etməzdi. Səni də yanıltmışdı. Zarafatlaşmağı və uşaqlarla oynamağı çox sevərdi...” [3, s. 69].

Sinan Yağmurun “Eşqin göz yaşları” kitablarının dördündə Şəms haqqında xronoloji və aydın məlumat verilməsi ona olan heyranlığı və bir dərvişdən başqa, Mövlanəlik dərəcəsinə yüksəldildiyi qənaəti aydın şəkildə duyulur. Bu əsərdə də ən maraqlı dialoqlar Şəms və Kimya arasında gedən söhbətlərdir. Təbii ki, bu söhbətlər ilahi eşq, irfan, təsəvvüf haqqındadır. Burada Kimyanın hər gün ondan dinlədikləri əsasında mərtəbə-mərtəbə yüksəldiyini görə bilərik. Söhbətlərində Şəms ona əsl eşqin dünyəvi deyil, ilahi olduğunu izah edir: “Kimya, bu günə qədər mənə qarşı gizli və ya aşkar nə hiss etmişənsə, bunun adı bəşəri eşqdır. Sən, ölümsüzə aşiq ol... Halbuki, bəşəri eşq üz gözəlliyidir, görünəndir. Qəlb gözü ölümlüyə yox, ölümsüzə agah olar” [3, s. 134].

Bəzən “Qadınlar sufi ola bilərmidi?” sualı insanlarda maraq doğurmuşdur. Təsəvvüfdə həqiqi eşqə çatmaq üçün nə yaş, nə irq, nə də cins fərqi olmadığını biz təsəvvüf tədqiqatçılarının araşdırmalarında görürük. Onlardan biri olan Abdulkərim Gölpinarlı “100 soruda tasəvvüf” adlı kitabında buna belə şərh vermişdir: “Sufizm qadınla kişi arasındakı fərqi qaldırmağa çalışmışdır. Əsasən islamda hərəm həyatı yoxdur. Cahilliyyə dövrünə nəzərən, İslamiyyət dövründə qadına böyük haqlar verilmişdir” [4, s. 145].

Romanda qadınla əlaqəli verilən rəvayətlərdən biri də sufi qadın Rabia haqqındadır. Şəmsin Kimyaya “ikinci Rabia” deyərək müraciət etməsi onu bir eşq qadını kimi dəyərləndirməsidir. Kimya Şəmslə ailə qurduqdan sonra Şəmsə bəslədiyi sevginin eşqə çevrildiyini görürük və əgər vaxtsız öl-məsəydi Kimya da bir sufi kimi həyatını davam edəcəyini və Rabia kimi mütəsəvvüf qadınlardan olacağı ehtimal edirik. Rabianın kimliyini Şəms açıqlayaraq deyir: “Miladi tarixi ilə 714-cü ildə doğulduğu, 801-ci ildə Qüdsdə vəfat etdiyi rəvayət edilir... Ata-anası o uşaqkən öldüyü üçün bir kölə tüccarının əlinə düşmüş, kiçik yaşda qul kimi satılmışdır. Bu dövrdə çox çətin həyat tərzini keçirir, müxtəlif günahlara batır... Daha sonra günahlarından tövbə edir; onu satın alan şəxsin mərhəmət edib onu azad etməsiylə hürriyyətinə qovuşur.

Simasında nurun olduğu, çox ağladığı, Quran oxunarkən çılgıncasına atıb bayıldığı və evində köhnə həsirdən başqa heç nəyin olmadığını bilir. Namaz, ibadət və tövbə əhlidir. Yoxsul olmasına baxmayaraq, heç kimdən yardım qəbul etməmiş və “ehtiyacımı Rəbbimdən istəyəm” deyərək biləcəyi qədər qürurludur” [3, s.107]. Kimyanın məhz belə bir qadınla müqayisə edilməsi onunla bağlı mənfi fikirlər fərziyyələrin yox olmasına yol açır. Romanda “Haqq nurunun hikmətli qadınları” [3, s. 131] başlığında Şəmsin qadınlara olan münasibəti tam aydınlaşır: “Arif şəxsin qadına hörməti, Allaha məhəbbətidir” [3, s. 132]. Burada həm də, Şəmsin qadınların təmsalında Kimyaya bəslədiyi hörmətin səbəbi açıqlanmış olur.

Romanda Kimyanın vəli olmaq istəyinə Şəms belə cavab verir:

“–Şəms, mən vəli ola bilərəm?”

–Bunu mən yox, Allah bilir.

–Qadından vəli olmaz deyirlər

–Vəli “Allah dostu” olduğuna görə, öz dostunun kim olduğunu da ən yaxşı Allah bilir. O, bu yurur ki, “İyi bilin ki, Allahın vəliləri üzərində nə bir qorxu olar, nə də üzüntülər. Onlar inanmış olan və təqva sahibi kəslərdir” (Yunus, 62-63).

–Möminlər Allahın vəlisidir, Allah da, möminlərin vəlisidir. Dostluğun dərəcələri vardır. Bu iman, ibadət və ehsan məqamları halındadır” [3, s. 135].

Romanda təqdim olunan Kimya Şəmsə dərin eşqlə bağlıdır. Bu bizə Kimyanın ömrünün son günlərində Şəmsin əlinə keçən “Ünvanını tapmayan məktublar” (3, s. 145) başlığı ilə verilmiş ona yazdığı sevgi məktublarından aydın olur. Lakin bəzən Kimyanın Şəmsi nəinki sevmədiyini, hətta ona nifrət etdiyini və ögey qardaşı Ələddinlə Şəmslə evlilikdən öncə və sonra münasibət saxladığını qeyd edən romanlar var. Türk tədqiqatçısı Soner Akpınar Mövlanə və Şəms Təbrizi ilə əlaqəli araşdırmalarından birində Kimyanın Şəmsə münasibəti ilə bağlı digər romanlardan gəldiyi qənaəti belə açıqlayır: “Eşq” (E.Şafak) və “Eşq peyğəmbəri”ndə (N.Araz) Kimya Ələddinə maraq göstərməz-kən “Bab-ı əsrar”da (A.Ümit). Kimyanın Ələddinə meyli olduğu hiss etdirilir” [6, s. 17].

Kitabda yarımbaşlıqlardan biri də “Ametist kolye” (“Ametist boyunbağı”) adlanır. Bu hissədə Şəmsin Kimyaya toy hədiyyəsi olaraq bağışladığı qoşa “vav” formalı ametist daşlı boyunbağının qeyri-adiliyi və Şəmsin açıqlaması diqqət çəkicidir. Kimya qoşa “vav”ın nə ifadə etdiyini soruşduqda Şəmsin cavabı belə olur: “Cavab Hz. Peyğəmbərimizə gələn ilk mesajın içindədir.

- Ələq surəsindəmi?

- Bəli. Bu surə doğulduğumuzu və necə qul olduğumuzu göstərən mübarək mesajlarla doludur. İnsan ana bətnində vav şəklində yaşayır və doğulur və körpəlikdən çıxıb böyüdükcə və doğrulduqca özünü əlif sanır. İnsan iki büklüm yaşayır, halbuki ən doğru olduğu gün ölmüşdür. İbadətin mənası vavdadır (vav hərfindədir), əlif əzəmət və dindarlığın simvoludur. Ona görə də ləfzi-ilahi əliflə başlayır. Əlif kainatın açarıdır, vav kainatdır. Allah istəyir ki, qulları vav kimi təvazökar olsunlar. Doğuş - bir vav, ölüm – digər vav. İkisi yanaşı gələndə isə qoşa vav, əbcəd hesabıyla 66 edir, bu da Allah deməkdir” [3, s. 74].

Ametist daşı haqqında isə Şəms belə açıqlama verir: “Ametist daşına, abdest daşı da deyilir. Xanım Fatimə abdest aldıqdan sonra bu daşı ovcuna alıb alına sürtərmiş. İnsanın içində şəfa verən bir daşdır. Ruhu fərəhlədən, əqlə təlaş gəlməyinə mane olar. Həzrəti Həsən və Hüseyn bu daşı Həcərül əsvəd daşına sürtüb iyləyərmiş” [3, s. 74].

Mənbələrə baxdıqda, bu daşın xüsusi müsbət təsirlərinin olduğunu görürük: “Ametist – müsbət enerjili daşdır. Şəfası, müsbət təsiri olduqca çoxdur. Bu daşdan istifadə edənlərə müsbət, şəfaverici təsiri olurmuş” [7]. Məhz bu səbəbdəndir ki, Kimya boynuna taxan kimi onun faydasını hiss etdiyini söyləyir: “Daşın sərinliyi tənimə dəyəndə, sanki içimə bir fərəhlik doldu. Rəngi və üzərindəki şəkillər isə, sanki həməən yağacaq bir buludu andırır kimiydi” [3, s. 73].

KİMYA XATUNUN ÖLÜMÜ

Romanın əvvəlində atasının Kimyaya “kəpənəyim” deyər müraciət etdiyini, ona tez-tez kəpənək haqqında hekayətlər danışdığını görürük. Əlbəttə, bu detal təsadüfi xarakter daşımır. Burada verilmiş hekayəyə nəzər salaq: “Bir zamanlar bapbalaca bir kəpənək yaşarmış uçurumlarla çevrili bir dağ başında. Daha kozasından yeni çıxan yavru kəpənək, balaca qanatları ilə uçuşa çalışmış. Hər qanad çırpışında yaşama sevinci axarmış üzərindən. Bir an öncə uçub uzaqlara getmək istəyirmiş. Bir an öncə anasının qarşısına keçib durumu izah etmiş: “Qısacığı ömrümü dağ başında keçirmək istəmirəm, yeni yerlər, fərqli bitkilər tanımaq istəyirəm” demiş. Anası: “Olmaz, bizim ömrümüz onsuz da qısadır, uzaqlara gedə bilməzsən, üstəlik buranı çevrələyən uçurumları aşma bilməzsən. Düşərsən uçurumdan, qırılarsan, incinərsən, ölərsən yavrucağım” demiş. Yavru kəpənək: “Bəs yasaqladığın uçurum mənim uçurumdursa, o uçurumda azadlığım varsa, mən varsam.”

Sonra, nə vaxtsa ölməyəcəyikmi? Nə fərqi var, burada ya da başqa yerdə?” demiş və uçuruma doğru kanat çırpmağa başlamış. Gözdən itənə qədər arxasınca baxmış ana kəpənək və uzaqlaşmış gözdən itən yavrusunun arxasınca son sözlərini söyləmiş:

“Öz göyündə doğulmaq üçün uzaq bir ulduz misali, öz uçurumundan düşmək gərəkirmiş. Qədrin bu imiş, yavrum” [3, s. 18]. Göründüyü kimi, yazıçı maraqlı manevr edərək bu əfsanəni Kimyanın həyatı ilə uzlaşdırmış və onun qısa ömrünü “kəpənək” motivi ilə ifadə etmişdir.

Əsərdə əldə etdiyimiz məlumatlardan Şəms kimi Kimyanın ölümü ilə bağlı fərziyyələr də müxtəlifdir. Bir sıra müəlliflərin və Sinan Yağmur istinad etdiyi tarixi mənbələrə nəzər salsaq, əsasən, Əhməd Əflakinin “Ariflərin mənqibələri” kitabı olduğu gözdən yayınmır. “Ariflərin mənqibələri”ndə Kimyanın ölümü haqqında belə rəvayət olunmuşdur: “Bir gün qadınlar, Şəmsdən icazə almadan Sultan Vələdin nənəsi ilə Kimya xatunu gəzmək üçün bağa apardılar. Birdən-birə Şəmsəddin evə gəldi, onu evdə görmədi. Sultan Vələdin nənəsi ilə birlikdə qadınların onu bağa apardığını eşitdi. Şəms çox əsəbləşdi. Kimya xatun evə gələn kimi boynu tutuldu. Quru bir odun kimi hərəkətsiz qaldı. Üç gün fəryad, fəğan edib o biri dünyaya köçdü” [2, s. 95]. Bu ehtimala görə Mövlanə və Şəmslə əlaqəli bir sıra romanlara nəzər saldıqda bu rəvayətə yaxın sonluqlar görürük. Məsələn, “Eşq peyğambəri” (N.Araz) əsərində Kimyanın Şəmsdən icazəsiz evdən çıxdığı üçün onun qəzəbi-

nə məruz qalaraq tilsimlənib, dünyasını dəyişdiyini oxuyuruq [1]. Bu, Əflakinin kitabındakı rəvayət ilə eyniyyət təşkil edir. “Bab-i əsrar” (A.Ümit) romanında Kimya Ələddinlə münasibətdə olduğu üçün Şəms tərəfindən boğularaq öldürüldüyü qənaətinə gəlinmişdir [5, s.291]. “Eşqin göz yaşları” romanında isə Sinan Yağmur Kimyanın ölümcül xəstəlikdən dünyasını dəyişdiyi məlumatına istinad edir: “Kürəyimin ortasından çıxan çiban, bir neçə gün içində belimə qədər yayılmışdı. Bəzən tərifi imkansız acılar çəkirdim. Üzüm solmuş, gündən-günə zəifləməkdəydim. Hər öskürəndə ağzıma, ciyərlərimdən qan daşırdı” [3, s. 115]. Göründüyü qədər Sinan Yağmur bir çox rəvayətlərdə Əflakiyə istinad etsə də, Şəmsi digərləri kimi mənfi surətdə təqdim etməkdən yayınmış və onun can alma ehtimalına yön verməmişdir. Müəllifin Şəmsin dəfələri romanda Kimyaya xoş davranışını müxtəlif hadisələrlə vurğuladığı məlumatını yuxarıda qeyd etmişik. Eyni zamanda “Ariflərin mənqibələri” kitabı daha çox rəvayətlərdən ibarət olduğu üçün əsaslı mənbə hesab olunmamışdır.

YEKUN NƏTİCƏ

Sinan Yağmurun Kimya xatuna həsr edilmiş biblioqrafik romanının tədqiqi nəticəsində, Kimya xatun obrazının tarixi həqiqət və yazıçı təxəyyülü kontekstində dolğunluqla əks olunduğu qənaətinə gəlirik. Əsərdə Həzrəti Rəbiə və Kimya xatunun müqayisə edilərək, eyniləşdirilməsi, qeyri-adi xüsusiyyətlərə malik olan Kimya xatun obrazını həm tarixi şəxsiyyət, həm də roman qəhrəmanı kimi dolğunluqla əks etdirir. Romanın sonunda tarixi mənbələrin yer alması, hadisələrin gerçəklik və tarixi həqiqət baxımından əhəmiyyətini göstərir. Digər roman nümunələri ilə aparılan müqayisə nəticəsində Kimya xatunla bağlı məlumatların məhz bu əsərdə reallığı daha çox əks etdirdiyi, tarixi bilgilərlə üst-üstə düşən məqamların daha çox olduğu qənaətinə gəlirik.

MİNNƏTDARLIQ

Başda AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru akademik İsa Həbibbəyli olmaqla, institut əməkdaşlarına, “Sinan Yağmurun “Eşqin göz yaşları - 3 Kimya xatun” romanında eşqin fəlsəfi dərki” adlı məqaləmin hazırlanmasında mənə istiqamət verən və tədqiqat materialarımı toplamaqda kömək edən elmi rəhbərim fil.f.d., dosent Eşqanə Babayevaya dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

ƏDƏBİYYAT

1. Araz, N. Aşk Peygamberi / N.Araz. – İstanbul: Dünya Yayıncılık, – 1985. – 302 s.
2. Eflaki, A. Ariflərin menkıbələri: [2 ciltte] / A.Eflaki. – İstanbul: Hürriyyət Yayınları, – c. 1. – 1973. – 408 s.
3. Yağmur, S. Aşkın Gözyaşları 3 – Kimya Hatun / S.Yağmur. – İstanbul: Nakkal Elektronik Yayıncılık, – 2012. – 177 s.
4. Gölpınarlı, A. 100 soruda tasavvuf / A.Gölpınarlı. – İstanbul: Gerçek Yayınevi, – 1985. – 197 s.
5. Ümit, A. Bab-ı Esrar / A.Ümit. – İstanbul: Doğan Kitap, – 2009. – 396 s.
6. Akpınar, S. Modern Türk romanında Şəms-i Tebrizi və Mevlana Celaleddin-i Rumi // – Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, – 2011. – s. 7-26.
7. <https://www.degerlitaslar.gen.tr/ametist>.

**PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF LOVE
IN SINAN YAGMUR'S NOVEL "TEARS OF LOVE-3 KIMYA KHATUN"**

L.A. Alasgarova

One of the main points that attract attention in the modern Turkish novel is the increase in tendencies towards Sufism. In the novels with Sufi-philosophical topics, characters like Shams and Mevlana take the leading place, while Kimya Khatun, Sultan Valad etc. such images are reflected episodically. In the work of the Turkish writer Sinan Yagmur, great attention was paid to this issue, and in this novel, which we involved in the study, the image of Kimya khatun was fully reflected. It should be noted that the writer's novel about Kimya Khatun was studied for the first time in this article. The article is also important in terms of the historical and artistic image of Kimya Khatun. Since the work contains stories related to deep love philosophy, mysticism, Sufism, it attracts attention as both a historical and an artistic source. The comparative analysis method was used in the research, and analyzes were made by looking at other novels related to Kimya Khatun. Chemistry is studied in the context of inter-character relationships. As a result of the research, in addition to Mevlana and Shams, Kimya Khatun-Sultan Valad-Aladdin looked at the historical facts and came to different conclusions.

Keywords: *Sufism, Sufi, Mevlana, novel, research, woman.*

**В РОМАНЕ СИНАНА ЯГМУРА «СЛЕЗЫ ЛЮБВИ-3 КИМЬЯ ХАТУН»
ФИЛОСОФСКОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ ЛЮБВИ**

Л.А. Алескерова

Одним из основных моментов, привлекающих внимание в современном турецком романе, является усиление тенденций к суфизму. В романах с суфийско-философской тематикой ведущее место занимают как Шамс и Мавлана, но Кимья Хатун, Султан Валад и др. такие образы отражаются эпизодически. В творчестве турецкого писателя Синана Ягмура к этому уделялось большое внимание, а в этом романе, который мы привлекли к изучению, образ Кимья хатун нашел полное отражение. Следует отметить, что роман писателя о Кимия Хатун исследовался в данной статье впервые. Статья важна и с точки зрения историко-художественного образа Кимья Хату. Поскольку произведение содержит рассказы, связанные с философией глубокой любви, мистикой, суфизмом, оно привлекает внимание и как исторический, и как художественный источник. В исследовании использовался метод сравнительного анализа, и анализ был сделан путем просмотра других романов, связанных с Кимьей Хатун. Образ Кимьи Хатун был исследован в контексте межрасовых отношений. В результате исследования, помимо Мавланы и Шамса, Кимья Хатун-Султан Валад-Аладдин ознакомились с историческими фактами и пришли к разным выводам.

Ключевые слова: *Суфизм, суфий, Мавлана, роман, исследование, женщина.*